

**Utvärdering av utbildning i
baltiska och keltiska språk
vid Stockholms respektive
Uppsala universitet**

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av utbildning i baltiska och keltiska språk vid Stockholms
respektive Uppsala universitet**

Producerad av Högskoleverket

Högskoleverkets rapportserie 2003:14 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Aija Sadurskis**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2003

Tryckt på miljömärkt papper

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	8
Utgångspunkter och avgränsningar	11
Bedömarens rapport	13
Missiv	15
Metod och arbetsprocess	17
Ämnesbeskrivningar	19
Baltiska språk	19
Keltiska språk	20
Ämnesbeteckningen: baltiska respektive keltiska språk	21
Studenterna	21
Specifika frågor	23
Nationella ansvar	23
Gränsen för en akademisk och kreativ miljö	23
Lärarkompetens	24
Forskarutbildning	25
Förkunskaper i grammatik	26
Internationalisering	27
Samverkan med samhället	28
Teknikstöd för undervisning	28
Student- och doktorandinflytande	29
Institutionen för baltiska studier, Stockholms universitet	31
Keltiska avdelningen vid Engelska institutionen, Uppsala universitet	39

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den utvärdering av grund- och forskarutbildning i keltiska och baltiska språk vid Uppsala respektive Stockholms universitet som Högskoleverket genomfört år 2002. Utvärderingen utgör en del av den granskning av samtliga huvudämnen i generella examina som Högskoleverket genomför under perioden 2001–2006. Den har utförts av en kollegial bedömagrupp bestående av ämnesexperter, en doktorand och studenter från Finland, Irland, Litauen, Norge och Sverige. Till grund för utvärderingen ligger lärosätenas självvärderingar och platsbesök på institutionerna.

Utvärderingen har gjorts tillsammans med en utvärdering av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap (*Utvärdering av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap vid fyra svenska universitet*, Högskoleverkets rapportserie 2003:15 R) och med delvis samma sakkunniga bedömare. Baltiska och keltiska språk rapporteras separat eftersom de bara finns på ett lärosäte vardera som har så kallade nationellt ansvar för respektive språk. Många av de frågor som utvärderingarna behandlar är desamma och texterna i de två rapporterna sammanfaller därför till en del.

Högskoleverket ser ingen anledning att ifrågasätta några examensrätter vid de utvärderade lärosätena: Keltiska avdelningen vid Engelska institutionen, Uppsala universitet och Institutionen för baltiska studier vid Stockholms universitet. Bedömagruppen uppmärksammar dock förhållanden som är av betydelse för de utvärderade ämnena. Bedömagruppen ger också en del rekommendationer som sammanfattas nedan.

Övergripande frågor

Institutionen för baltiska studier och Keltiska avdelningen är ensamma i Norden om att ge dessa ämnen på både grund- och forskarutbildningsnivå. Bedömagruppen poängterar att det är viktigt att denna breda verksamhet bevaras.

Keltiska och baltiska språk är ämnen som Uppsala respektive Stockholms universitet har ett så kallat nationellt ansvar för. Med detta ansvar följer emellertid inte några särskilda medel. Bedömagruppen menar att den ekonomiska situationen måste underlättas för de två ämnena.

Bedömagruppen konstaterar att dessa ämnen är för små för att utgöra egna enheter. Liksom Keltiska avdelningen utgör en del av Engelska institutionen skulle Institutionen för baltiska studier sannolikt ges bättre förutsättningar genom att ingå i en större enhet av språkinstitutioner med gemensam ledning och administration. En sådan omorganisation torde underlätta utvecklingen av ämnet.

Bedömargruppen rekommenderar mera samarbete för båda ämnena. I synnerhet Institutionen för baltiska studier anses behöva samverka mer och synas bättre såväl inom som utanför universitetet. Institutionen rekommenderas därför att upprätta planer för att etablera samarbeten med universitet i bland annat Litauen och med relevanta institutioner i Sverige.

Då Keltiska avdelningen ger intryck av att ha problem med bruksbiblioteket rekommenderar bedömargruppen att Engelska institutionen tar initiativ till att förbättra kommunikationen med detta bibliotek.

Lärarkapaciteten

Lärarkapaciteten är knapp för båda ämnena, särskilt i keltiska språk. Det innebär att ämnena är sårbara och i ett längre perspektiv riskeras kvaliteten i undervisningen då lärarna har för lite tid över för egen forskning. Bedömargruppen anser att Keltiska avdelningen behöver mer än en lärare för att klara av undervisningen och att universitetet helst borde anställa en professor i keltiska språk och kulturer. Keltiska avdelningen föreslås också att i större utsträckning engagera sina doktorander som lärare i grundutbildningen. Ett annat förslag är att lärare från hela Engelska institutionen skulle kunna samarbeta kring sådana inslag i utbildningen som är gemensamma för studenter inom engelska och keltiska språk. Institutionen för baltiska studier skulle få bättre lärarkapacitet om professorn slapp lednings- och administrationsansvar.

Grundutbildningen

Bedömarna anser att det internationella utbytet av studenter och lärare bör ökas. De föreslår att rutiner och studierådgivning ses över så att studenterna väljer kurser i utlandet som är i nivå med deras förkunskaper och att studenterna försäkras om att poängen kan tillgodoräknas i en svensk examen. Särskilt behöver möjligheterna förbättras att studera utomlands för de studenter som studerar baltiska språk, till exempel genom att det i utbildningen ingår en termins studier av språket, med överförbara poäng, vid något baltiskt universitet.

På båda de utvärderade enheterna är det angeläget att studenternas formella inflytande säkras även om det finns ett väl fungerande informellt inflytande. Engelska institutionen rekommenderas att ge grundutbildningsstudenterna i keltiska språk en egen fast representation i institutionsstyrelsen. Bedömargruppen rekommenderar Institutionen för baltiska studier att se över systemet för kursvärdering och återkoppling av resultaten till lärare och studenter.

Forskarutbildningen

Forskarutbildningen i båda ämnena behöver enligt bedömargruppen anpassas bättre till de förutsättningar som finns. För baltiska språk föreslår bedömarna att kurserna ges ett sådant innehåll att det motsvarar doktorandernas intressen och avhandlingsämnen samt att kursdelen minskas från 80 poäng till 60

eller 40 poäng. För att minska kursdelen föreslår man att det, för antagning till forskarutbildningen, införs ett krav på att grundexamen ska innehålla till exempel 20 poäng i det språk som inte är huvudämne. Även för keltiska språk föreslår bedömagruppen att kursdelen i forskarutbildningen minskas. Här anser bedömarna dessutom att innehållet i kursdelen bör beskrivas tydligare och att en bättre balans mellan litteratur och lingvistik bör eftersträvas. Inom baltiska språk kan möjligheterna till en mer individualiserad forskarutbildning förbättras genom att biträdande handledare engageras och rutiner för sådan handledning utarbetas. Keltiska avdelningen är ett bra exempel då doktoranderna har biträdande handledare på den engelska delen av institutionen.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen
Aija Sadurskis

BESLUT
2003-04-01
Reg. nr. 643-3783-01

Utvärdering av baltiska och keltiska språk

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningen i baltiska och keltiska språk vid de utvärderade lärosätena håller tillräckligt god akademisk kvalitet och ifrågasätter därför inte examensrätterna i ämnena vid Stockholms universitet respektive Uppsala universitet.

Uppföljning

En uppföljning av utvärderingen kommer att genomföras inom tre år. Lärosätena ska då redogöra för de åtgärder de vidtagit för att utveckla och förbättra utbildningarna.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Aija Sadurskis i närvaro av kanslichef Lenart Ståhle och avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Aija Sadurskis

Kopia:
Utbildningsdepartementet
Ledamöter i bedömagrupp

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill till att börja med tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av grund- och forskarutbildning i baltiska och keltiska språk i Sverige. Högskoleverkets förhoppning är att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda institutionerna i deras utveckling. Gruppens rapport är också ett viktigt underlag för Högskoleverkets beslut.

I sin rapport har bedömargruppen analyserat ett antal frågor som de uppfattat som särskilt angelägna. Högskoleverket har tagit del av analysen med intresse och kommer att följa upp hur de rekommendationer gruppen lämnar tas till vara av institutionerna. Bedömargruppens intryck av grund- och forskarutbildningen i baltiska och keltiska språk är i stort positivt. Lärarna arbetar hårt och engagerat. Samtidigt finns problem av framför allt strukturell art. Dessa föranleder emellertid inte Högskoleverket att ifrågasätta några examensrätter vid de utvärderade lärosätena.

Några av de frågor som lyfts i bedömargruppens rapport vill Högskoleverket särskilt reflektera över i egenskap av myndighet.

Små språk och nationella ansvar

Bedömargruppen anser att det är viktigt att den breda, och i Sverige unika, verksamhet som bedrivs vid Institutionen för baltiska studier och Keltiska avdelningen finns kvar. Samtidigt lyfter de fram problematiken med små språk: studentgrupperna är små, på högre nivåer mycket små. Eftersom resurserna är relaterade till antalet studenter och deras prestationer har de små språken svårt att täcka nödvändiga kostnader. För dessa språk har de två lärosätena ett nationellt ansvar genom så kallade särskilda åtaganden. I de flesta fall tilldelas ett lärosäte inga särskilda medel för det särskilda åtagandet. Bedömargruppen anser inte att det är rimligt att ålägga ett lärosäte en uppgift som innebär en kostnad utan att samtidigt anvisa särskilda medel.

Högskoleverket har nyligen lämnat förslag till hur de små språkens situation skulle kunna förbättras (*Att vara eller inte vara? Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag, 2003-01-14*). I denna utredning finns förslag på hur språken kan skyddas genom att lärosäten får ansöka om att få det nationella ansvaret för ett visst språk och samtidigt klargöra vilka planer man har för språket. Enligt förslaget ska ett beviljat ansvar åtföljas av särskilda medel. Syftet med förslaget är att garantera att utbildning i olika språk erbjuds i rimlig omfattning i Sverige samt att skapa incitament och möjligheter till kvalitetsmässig vidareutveckling.

För små miljöer

Bedömargruppen betonar inte bara de små språkens ekonomiska svårigheter utan också svårigheterna att åstadkomma en akademisk och kreativ miljö med så få studenter och doktorander. Omfattningen av verksamheten understiger vad som är rimligt för egna institutioner och det är därför nödvändigt att söka samarbeten. Keltiska språk utgör ju också en del av Engelska institutionen, ett samarbete som ger intryck av att vara mycket lyckat.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet har beslutat att från och med den 1 januari 2004 införa institutionsgrupper där de ingående institutionerna fungerar relativt självständigt men har gemensam prefekt och styrelse samt samverkar administrativt. De slaviska, baltiska, finska och tyska institutionerna ska föras samman till en sådan grupp. Ett sådant institutionellt samarbete torde ha många fördelar, inte bara i form av en rikare miljö. Doktoranderna kan få stöd av varandra och lärarnas administrativa börda kan underlättas av en rationaliserad gemensam administration. Liksom bedömargruppen stödjer Högskoleverket fakultetens arbete med att åstadkomma en sådan effektiv institutionsorganisation.

Avhandlingens omfattning: livsverk eller gesällprov?

Forskarutbildningen reformerades år 1969: studietiden skulle vara begränsad till fyra år, en utbildningsplan skulle läggas upp för varje doktorand och inslaget av metodisk skolning skulle öka väsentligt. Genomströmningen, som var ett problem före reformen, har dock fortsatt att vara låg. Forskarutbildningen har därför utretts flera gånger. Högskoleverket publicerade till exempel år 1996 rapporten *Forskarutbildning inom det språkvetenskapliga området* (Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R). Författarna konstaterade där att forskarutbildningen höll på att genomgå en professionalisering men att "kvalitetstänkandet från den gamla doktorsgraden levde kvar i oreflekterad form" på en del ställen. Denna inställning präglade särskilt institutioner med få internationella kontakter.

Sedan kraven på finansiering av doktorander skärptes år 1998 har frågan om forskarutbildningens längd ställts på sin spets. Möjligheterna för doktorander att fortsätta efter fyra års heltidsstudier om de inte är klara har minskat. Om kraven inte anpassas till den tid som utbildningen får ta kan doktoranderna hamna i en besvärlig situation. Bedömargruppen ser en ambivalens när det gäller kraven på avhandlingen och nödvändigheten att fokusera studierna, särskilt vid Institutionen för baltiska studier. Högskoleverket vill med kraft instämma i bedömargruppens åsikt att "doktoranderna har rätt att begära att de krav som ställs på dem är rimliga för att de ska kunna bli färdiga på avsedd tid".

Studentinflytande

Som framgår av namnet på den proposition som ligger till grund för Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar, *Studentinflytande och kvalitetsut-*

veckling i högskolan (Prop. 1999/2000:28), är studenternas inflytande central för detta utvärderingsuppdrag. Studenter är garanterade inflytande över utbildningen genom att de har rätt att delta i beslutande organ. De utvärderade institutionerna framhåller att studenter och lärare, på grund av institutionernas lilla storlek, har täta informella kontakter. Bedömargruppen konstaterar dock att ett informellt inflytande inte kan ersätta ett formellt, och det gäller inte minst på små institutioner, även om det kan vara svårt att rekrytera studenter till institutionsstyrelser och andra beslutande organ. Högskoleverket instämmer i att det är viktigt att studenterna får en starkare formell representation, särskilt de studenter som studerar keltiska språk.

För utvecklingen av utbildningen är systematiska utvärderingar av kurserna viktiga och högskolan är sedan år 2000 skyldig att genomföra kursvärderingar. Högskolan ska också sammanställa kursvärderingarna samt informera om resultaten och eventuella beslut om åtgärder. Det framgår av utvärderingen att kursvärderingsinstrumentet behöver utvecklas vid Institutionen för baltiska studier.

Utgångspunkter och avgränsningar

Bedömargruppen beskriver sitt arbete i avsnittet Metod och arbetsprocess. Här beskrivs bakgrunden till utvärderingen, dess syfte, avgränsningar och relationen mellan Höskoleverket och bedömargruppen.

Bakgrund till utvärderingen

Höskoleverket har regeringens uppdrag att utvärdera kvaliteten i all högre utbildning under en sexårsperiod med start år 2001. Bakgrunden till uppdraget finns beskriven i regeringens proposition *Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan* (Prop. 1999/2000:28). Regeringen hänvisar här till den arbetsfördelning som rått sedan 1993: högskolan ansvarar för sin kvalitet och statsmakterna granskar hur högskolan lever upp till detta ansvar.

Utvärderingens syfte

Utvärderingens huvudsakliga syften är:

- att bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling,
- att granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning och
- att ge information till olika intressenter, bland annat studenter inför deras val av utbildning.

Avgränsningar

Utvärderingen avser huvudämnen i generella examina (kandidat- och magisterexamen). En konsekvens av att bara huvudämnen utvärderas är att bara de lärosäten som har undervisning på minst kandidatnivå omfattas. Utbildning i litauiska (ett baltiskt språk) finns vid Lunds universitet, men i mindre omfattning.

Utvärderingen omfattar också forskarutbildning i samma ämnen men inte forskning. Avgränsningen innebär för forskarutbildningen att framför allt formella frågor står i fokus: tillgång på handledning, kursdelens omfattning osv.

Relationen mellan Höskoleverket och bedömargruppen

För dessa utvärderingar, liksom för alla andra, anlitar Höskoleverket utomstående sakkunniga bedömare. I bedömargruppen ingår forskare och lärare med god ämneskunskap, vetenskapligt och professionellt anseende, pedagogisk kompetens och legitimitet inom sektorn. Dessutom ingår studenter som genomgår grundutbildning respektive forskarutbildning i något av de aktuella ämnena. Bedömarna föreslås av de institutioner som ska utvärderas.

Bedömargruppens uppdrag är att utifrån sin sakkunskap och de skriftliga och muntliga uppgifter de tar del av göra en analys av utbildningens kvalitet. Inom ramen för att uppdraget avser kvalitet är gruppen fri i valet av frågor att fokusera. Bedömargruppens rapport, inklusive rekommendationer, är inte ett myndighetsutlåtande och har därför ingen rättsverkan.

Högskoleverkets uppgift, vid kvalitetsgranskning av högre utbildning, är att ta ställning till om kvaliteten är sådan att den kan påverka lärosätets examensrätt. I sin prövning utgår verket från den analys som bedömargruppen gjort. Beslutet är dock helt Högskoleverkets.

Bedömargruppens rapport

Missiv

Till Högskoleverket

Bedömargruppen för utvärderingen
av baltiska och keltiska språk

MISSIVBREV 2003-02-27

Reg. nr. 643-3783-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i baltiska och keltiska språk

Högskoleverket initierade hösten 2001 en utvärdering av grund- och forskarutbildningen i baltiska och keltiska språk vid svenska universitet. För bedömningen anlätades följande personer till bedömargruppen:

Professor Jouko Lindstedt, Institutionen för slavistik och baltologi, Helsingfors universitet, (ordförande)

Studerande Anna Allgulin, Slaviska institutionen, Stockholms universitet

Doktorand Sturla Berg-Olsen, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo

Studerande Thomas Bokgren, Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet

Professor Séamus Mac Mathúna, Centre for Irish and Celtic Studies, School of Languages and Literature, University of Ulster

Docent Erika Sausverde, Skandinavistikos katedra (Skandinaviska institutonen), Vilnius universitet

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått från institutionernas självvärderingar och genom platsbesök där vi samtalat med representanter för institutionernas ledning, lärare, grund- och forskarutbildningsstudenter samt fakulteterna.

Bedömare som har sin hemvist vid något av de utvärderade lärosätena har inte deltagit i bedömningen av sitt eget lärosäte.

Härmed överlämnas vår rapport.

Helsingfors i februari 2003

För bedömargruppen

Jouko Lindstedt
ordförande

Metod och arbetsprocess

Denna utvärdering ingår i de ämnes- och programutvärderingar som Högskoleverket genomför sedan år 2001. Utvärderingen omfattar grund- och forskarutbildning i baltiska respektive keltiska språk på de enda institutioner som utfärdar examina i något av dessa språk. De institutioner som berörs är Institutionen för baltiska studier, Stockholms universitet, och Avdelningen för keltiska språk vid Engelska institutionen, Uppsala universitet.

Den bedömaregrupp som står bakom denna rapport har bestått av sex personer. I bokstavsordning har dessa varit: Anna Allgulin, grundutbildningsstudent vid Slaviska institutionen, Stockholms universitet; Sturla Berg-Olsen, doktorand i baltisk språkvetenskap, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo; Thomas Bokgren, grundutbildningsstudent vid Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet; professor Jouko Lindstedt, Institutionen för slavistik och baltologi, Helsingfors universitet; professor Séamus Mac Mathúna, Centre for Irish and Celtic Studies, School of Languages and Literature, University of Ulster; och docent Erika Sausverde, Skandinavistikos katedra (Skandinaviska institutionen), Vilnius universitet. Professor Lindstedt har varit gruppens ordförande.

Alla bedömarna har inte deltagit vid platsbesöken på båda institutionerna. Nedan framgår vilka bedömare som deltagit vid bedömningen av vilka institutioner.

– Institutionen för baltiska studier, Stockholms universitet: Jouko Lindstedt, Sturla Berg-Olsen, Thomas Bokgren och Erika Sausverde.

– Avdelningen för keltiska språk, Uppsala universitet: Jouko Lindstedt, Anna Allgulin, Sturla Berg-Olsen och Séamus Mac Mathúna.

Utvärderingen är en kollegial bedömning av grund- och forskarutbildningarnas förutsättningar, processer och resultat. Syftet är att kontrollera kvaliteten i, främja utvecklingen av och informera om utbildningarna. Bedömningar och rekommendationer utgör också underlag för Högskoleverkets beslut om utbildningarnas examensrättigheter.

Det skriftliga underlag vi i bedömaregruppen haft för våra bedömningar har varit institutionernas självvärderingar med kursplaner, inklusive litteraturlistor. Till detta har vi bett om följande kompletteringar: några skriftliga tentamina, listor över titlar på C- och D-uppsatser under senare år, kriterier för bedömning av uppsatser, program för högre seminarier, samt listor på eventuella avhandlingstitlar under senare år. I samband med besöket på institutionerna har vi också tittat på ett antal kandidat- och magisteruppsatser.

Det skriftliga materialet har förtydligats och kompletterats genom gruppens samtal med berörda personer på institutionerna. Varje institution har besökts under en dag och gruppen har träffat ansvariga för institutionernas verksamhet (prefekt), lärare som är ansvariga för grund- respektive forskarut-

bildningen, övriga lärare, grund- respektive forskarutbildningsstudenter och en företrädare för fakulteten. Samtalen har förts med varje grupp för sig och tagit cirka en timme.

En av de frågor vi diskuterat är förutsättningarna för att ge utbildning i de olika språken, både vad gäller tillgång till lärarresurser, lärarnas möjlighet att forska och antal studenter. Av övergripande intresse har också varit att undersöka vilka samarbeten som finns med andra institutioner inom universitetet och med institutioner utom landet. Andra frågor har varit möjligheterna att studera språket i Baltikum respektive i en keltiskspråkig miljö och möjligheterna att påverka utbildningens utformning. Vi har diskuterat balansen mellan teoretiska inslag och språkfärdighet, vilken färdighet i att tala respektive läsa språket som krävs, hur institutionerna arbetar med att stödja studenternas uppsatsarbete, hur informationsteknologi används i undervisningen, övergången mellan grund- och forskarutbildning samt studenternas möjligheter till individuella val. Frågor som specifikt rör forskarutbildningen har varit utformningen av kursdelen och avhandlingarnas omfattning.

Vi har alltså valt att fokusera ett antal frågor som vi uppfattat som potentiella problem. Institutionerna har inte fått identiska frågor utan vid varje besök har svaren vid ett samtal påverkat frågorna vid kommande samtal. Det har inte ingått i utvärderingen att granska utförandet av undervisning, till exempel genom att närvara vid lektioner. Inte heller har vi systematiskt studerat hur tentamina rättas men i keltiska språk har vi fått del av ett antal rättade tentamina. Vi har naturligtvis inte någon heltäckande eller objektivt sann bild av institutionernas verksamhet men tillsammans med det skriftliga underlaget anser vi att vi fått en tillräckligt god uppfattning om de företeelser som vi valt att kommentera i rapporten.

I gruppen finns bedömare från Irland, Litauen, Finland och Norge. Även om detta är en utvärdering av svensk utbildning, med de förutsättningar som råder i Sverige, kan vi lägga ett internationellt perspektiv på det vi sett. Någon regelrätt jämförelse med andra länder är däremot svår att göra, inte minst eftersom den utbildning som leder fram till en examen som motsvarar en svensk magisterexamen normalt är fem år lång där, att jämföra med fyra år i Sverige.

Ämnesbeskrivningar

Baltiska språk

De baltiska språken utvecklades ur ett gemensamt urbaltiskt språk som troligen talades fram till några hundra år före vår tidräknings början. Språken, särskilt litauiska, är starkt konserverade och anses vara de språk som står ett ursprungligt indoeuropeiskt språk närmast fonologiskt och grammatiskt. De närmaste besläktade språken till de baltiska är de slaviska. Likheter mellan språkgrupperna gör att de ibland förs ihop till en grupp, balto-slaviska språk.

Till den baltiska gruppen räknas litauiska, lettiska och preussiska. Preussiskan dog ut på 1600-talet men studeras som en viktig källa till kunskap om språkets ursprung. Flera ytterligare utdöda språk har ingått i gruppen. De baltiska folken levde över ett mycket stort område, motsvarande dagens Vitryssland samt delar av Ryssland, Ukraina och Polen, innan de genom assimilation respektive folkvandring kom att leva på det nuvarande mera begränsade området. Litauiska talas av drygt 3,5 miljoner människor i Litauen och delar av Polen, och lettiska av drygt 2 miljoner i Lettland. Till det kommer att språket talas i exil, i till exempel USA, Kanada, Australien och Sverige.

De litauiska respektive lettiska språkens ställning har stärkts sedan länderna blev självständiga år 1991. Länderna har tidigare varit självständiga under mellankrigsperioden. Det område som i dag är de baltiska staterna bestod tidigare av ett antal områden som under århundradena stått under olika härskare, Polen, Sverige, Ryssland och Tyskland. Den folkliga kulturen, bland annat ett mycket stort antal folkvisor, sagor och sägner, har varit betydelsefull för språkets överlevnad. Självständiga länder för de baltisktalande folken var målet för den nationalitetsrörelse som uppstod under andra halvan av 1800-talet som en reaktion mot förryskningspolitiken. Det ryska inflytandet under Sovjettiden har lett till att en stor del av befolkningen i Lettland, drygt 30 procent, har ryska som första språk. I Litauen är andelen betydligt mindre.

De baltiska språken använder det latinska alfabetet men med ett stort antal så kallade diakritiska tecken som modifierar bokstäverna. Fonetiskt skiljer sig de baltiska språken från andra indoeuropeiska språk i sin rika förekomst av sibilanter (till exempel sje-ljud), diftonger och en tydlig åtskillnad mellan långa och korta vokaler. I viss mån finns dessa egenskaper även i slaviska språk. Litauiska har fri betoning med två intonationer, medan lettiska har fast betoning med tre olika intonationer.

Både substantiv, verb och adjektiv har omfattande böjningsmönster, särskilt i litauiska. Både lettiska och litauiska har så kallade pronominella adjektiv som används för att särskilt betona egenskaper. Ålderdomliga egenskaper hos litauiska är bland annat en omfattande användning av participformer och

användningen av tre numerus: singularis, dualis och pluralis. Dualis används dock numera bara i dialekter.

Skillnaderna mellan lettiska och litauiska kan delvis förklaras med inflytande från olika andra språk: lettiskans syntax är påverkad av tyska och fonetiken av finsk-ugriska språk, medan litauiska har påverkats av slavisk satsbyggnad. Litauiska har dock bevarat arkaiska former, särskilt participialkonstruktioner.

Keltiska språk

De keltiska språken talades av folkgrupper över en stor del av Europa vid början av vår tideräkning. Ursprunget är oklart men keltisktalande grupper har identifierats under åtminstone järnåldern. De keltiska språk som talades på den europeiska kontinenten fram till de första århundradena e. Kr. kallas tillsammans kontinentalkeltiska. Av språken i gruppen finns inskrifter bevarade men för övrigt endast spår, bland annat i form av lånord i andra språk eller namn på till exempel platser och floder.

Den keltiska kulturen är en rik skatt av hantverk, konsthantverk, litteratur, inte minst sagor, och musik. I förhållande till deras storlek har de keltiska folken haft ett mycket stort kulturellt inflytande.

Den keltiska språkgruppen omfattar i dag språken iriska, skotsk-gaeliska (även stavat gäliska), walesiska (även kallat kymriska), bretonska, korniska och manx. De två sistnämnda har betraktats som utdöda men efter ansträngningar att rädda språken finns det människor som talar dem i Cornwall respektive Isle of Man. Ytterst få människor talar enbart ett keltiskt språk, nästan alla gör det vid sidan av engelska eller franska.

Iriska är officiellt språk i Éire (Irland) sedan det blev en självständig republik år 1949. Som det enda keltiska språk som är officiellt första språk har iriska en speciell ställning i gruppen. Av de keltiska språken är dock walesiskan det språk som talas dagligen av störst andel av befolkningen. Även i Skottland har språket en viss ställning, till exempel så förekommer gaeliskspråkiga TV-program. Bretonska, som talas i Bretagne, har inte fått mycket stöd från den franska regeringen och andelen av befolkningen som talar språket har minskat kraftigt de senaste åren.

Eftersom den irländska ön inte invaderades av trupper från romarriket påverkades den keltiska befolkningens språk inte i någon större utsträckning före medeltiden. Det som avgjorde språkets öde var det engelska politiska och ekonomiska inflytandet från senare medeltid, i synnerhet från 1500-talet och framåt. Iriskans utbredning och ställning som myndighets- och utbildningsspråk försvagades mycket kraftigt men det engelska språket ersatte aldrig iriskan helt. I utvecklingen fanns också en social och konfessionell dimension: iriska tenderade att vara den fattigare katolska befolkningens språk. Under 1800-talet spred sig den rörelse för att stärka iriskans ställning som föregick beslutet att iriska skulle vara den nya republikens första språk.

De sex nu levande keltiska språken brukar delas i Q-keltiska (iriska, skotsk-gaeliska och manx) respektive P-keltiska (walesiska, bretonska och korniska). Indelningen grundas på utvecklingen av ett k-ljud som bevarades i Q-gruppen men utvecklats till "p" i P-gruppen.

De keltiska språken har egenskaper som är ovanliga bland andra indoeuropeiska språk. Ordens uttal påverkas mycket av deras plats och funktion i en mening och sambandet mellan stavning och uttal är därför svagt. Att språken har kvar speciella drag märks inte minst på användning av andra grammatiska konstruktioner (verbalsubstantiv och prepositionsuttryck) i stället för en del verbformer.

Ämnesbeteckningen: baltiska respektive keltiska språk

De två grundutbildningarna skiljer sig åt i beteckningen på huvudämnet. Vid Institutionen för baltiska studier kan studenterna välja att läsa till en examen i lettiska eller litauiska. Det är däremot inte möjligt att göra med de individuella språken i den keltiska språkgruppen, huvudämnet är keltiska språk, oavsett vilken kombination av språk den studerande läst. Forskarutbildningsämnet är dock i båda fallen språkgruppen och inte ett individuellt språk.

Studenterna

Studenter väljer att läsa baltiska språk på grund av att de har påbrå, har släkt i ett baltiskt land, på grund av giftermål, därför att de har bott eller önskar bo där, eller för att de vill göra affärer med Baltikum. En del studenter väljer att läsa båda språken.

Studenter väljer framför allt att läsa keltiska språk för att lära känna den keltiska kulturen. De väljer normalt att läsa mer än ett språk.

Specifika frågor

Nationella ansvar

Baltiska och keltiska språk är exempel på ämnen som ett lärosäte ålagts ett speciellt ansvar för. Av regleringsbrev framgår att Uppsala universitet varje läsår ska erbjuda utbildning i keltiska språk. På motsvarande sätt ska Stockholms universitet erbjuda utbildning i lettiska och litauiska. Dessa så kallade särskilda åtaganden innebär närmast en moralisk skyldighet för universitetet och omvänt ett skydd mot nedläggning för dessa ämnen. Ämnena är knappast av stor ekonomisk betydelse för samhället utan anledningen till att ha dem kvar är av annat slag. Vår uppfattning är att det är viktigt att den breda verksamhet som bedrivs vid Institutionen för baltiska studier och Keltiska avdelningen, och som de dessutom är ensamma om i Sverige, finns kvar. De är också ensamma i Norden om att ha både grund- och forskarutbildning.

Typiskt för de språk som lärosäten har speciellt ansvar för är att de har få studerande. Eftersom resurserna är relaterade till antalet studenter och deras prestationer har de små språken svårt att täcka nödvändiga kostnader. I de flesta fall tilldelas ett lärosäte inga särskilda medel kopplade till det särskilda ansvaret. Det blir därmed lärosätets ansvar att omfördela medel. Vi anser inte att det är rimligt att ålägga ett lärosäte en uppgift som innebär en kostnad utan att samtidigt anvisa medel.

Högskoleverket har nyligen utrett de ”små språkens” framtid. I utredningen lämnas ett förslag till hur språken kan skyddas: lärosäten får ansöka om att få det nationella ansvaret för ett visst språk och samtidigt klargöra vilka planer man har för språket. Enligt förslaget ska ett beviljat ansvar åtföljas av särskilda medel. Om regeringen inte följer utredningens förslag måste den ekonomiska situationen underlättas på något annat sätt för de två ämnen som utvärderats här.

Gränsen för en akademisk och kreativ miljö

Antalet studenter som studerar de två ämnena understiger vad som är rimligt för egna institutioner. Keltiska språk utgör en del av Engelska institutionen, ett samarbete som förefaller mycket lyckat. Institutionen för baltiska studier har, enligt uppgift till oss, en tidsbegränsad dispens från de regler för en institutions minsta storlek som finns på Stockholms universitet.

När ämnen inte kan utgöra egna miljöer måste de söka samarbeten. Baltiska språk har tidigare ingått i Slaviska institutionen och efter det varit sammanslagna med Centrum för baltiska studier. Man har också haft samarbeten med Tolk- och översättningsinstitutet och Södertörns högskola. Institutionerna vid Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet har under hösten 2002 diskuterat den framtida institutionsorganisationen. Enligt det

beslut som diskussionerna lett fram till kommer de slaviska, baltiska, finska och tyska institutionerna att föras samman till en institutionsgrupp från och med den 1 januari 2004. Formerna för samarbetet ska växa fram under år 2003. En sådan grupp är tänkt att fungera tämligen självständigt men ha gemensam prefekt och styrelse och samverka administrativt.

Ett sådant institutionellt samarbete har många fördelar. Framför allt doktorander men också studenter får en rikare miljö, med större bredd i forskning och seminarieverksamhet. Metodkurser på forskarutbildningen kan vara gemensamma för flera ämnen. Doktoranderna har stöd av varandra som grupp och kan utveckla en mer självständig relation till sina handledare. Sist, men inte minst, kan lärare avlastas administrativa arbetsuppgifter som kan skötas mer rationellt av en gemensam administration.

Lärarkompetens

Den viktigaste faktorn för kvalitet i undervisningen är lärarnas kompetens och deras möjligheter att forska. Normalt krävs flera lärare för att ge nödvändig bredd. En verksamhet som står och faller med en ensam lärare blir dessutom sårbar. Ämnen med mycket få studenter, som inte har förutsättningar att bli många fler, kommer dock inte att ekonomiskt kunna bära kostnaden för flera lärare.

Institutionen för baltiska studier har en professor på heltid, en lektor på halvtid och en forskarassistent på halvtid. De tre lärarna delar på undervisning och handledning av doktorander. Professorn och lektorn har språkvetenskap, särskilt språkhistoria, som specialområde, medan forskarassistenten är historiker. Svårigheter att få forskningsmedel är ett hinder för lärarnas forskning.

Avdelningen för keltiska språk har en heltidsanställd lärare. Under våren 2002, när institutionen skrev sin självvärdering, var han ännu inte disputerad men i november 2002 disputerade han vid University of Galway. Han håller själv i undervisningen på alla grundutbildningskurser utom en kurs i bretoniska. Handledningen av doktoranderna har hittills skötts dels av avdelningens förre lärare, numera professor vid University of Ulster, Nordirland, dels av lärare på Engelska institutionen. Huvudhandledningen kommer i fortsättningen för det mesta att skötas av avdelningens lärare. Det innebär dock att en förstärkning krävs på grundutbildningen. Vi anser att avdelningen förutsättningslöst bör pröva olika sätt att använda den kompetens som finns dels hos doktorander och timlärare, dels på den engelska delen av institutionen. För ämnets ställning skulle vi dock helst se att institutionen anställde en professor i keltiska språk, utöver en heltidsanställd lärare.

Forskarutbildning

Enligt nya regler för antagning av doktorander som infördes 1998 kan en institution bara anta doktorander vars försörjning är garanterad. Med ett så litet antal utbildningsbidrag eller doktorandtjänster som de två institutionerna har kommer doktoranderna att bli mycket ensamma. Underlaget för forskarutbildningskurser och seminarier blir mycket litet och den kreativa miljö som en universitetsinstitution ska vara blir lidande.

Som framgår av namnet är forskarutbildningen en *utbildning*. Den omfattar 160 poäng (fyra år) av vilka avhandlingsdelen är 80 poäng i baltiska respektive 100 poäng i keltiska språk. Resterande poäng är utbildningens kursdel. Vår uppfattning är att avhandlingsarbetet måste få ta en stor del av de fyra åren. Grundinställningen bör vara att man är restriktiv med att lägga på doktoranden kurser. Forskarutbildningens kursdel bör inte omfatta mer än 40–60 poäng och bör definieras bättre. Innehållet i kursdelen bör anpassas så att det stöder avhandlingsämnet. När den tid som forskarutbildningen får ta är begränsad kan det inte finnas utrymme för forskningsområdets alla delar. Institutionerna har för få doktorander för att kunna ge alla forskarutbildningskurser som doktoranderna behöver. Fakultetskurser eller kurser på andra institutioner kan komplettera, med till exempel kurser i litteraturanalytisk eller lingvistisk metod.

Underlaget för seminarier är också mycket litet även om det kan vidgas genom att man har gemensamma seminarier för doktorander och magisterstudenter. Doktoranderna är dock i stor utsträckning hänvisade till seminarier på andra institutioner eller på fakulteten. Det är rimligt att institutionerna är generösa med att låta doktoranderna få poäng för seminarier. Även sådant som redigeringsarbete, att leda seminarier och att ordna symposier är av stor nytta för framtida arbete och bör kunna vara poänggivande.

Många av doktoranderna har mer än en handledare, antingen det är formellt reglerat eller ej. Anledningen kan vara avhandlingsämnets bredd eller att specifik kompetens saknas på institutionen. En biträdande handledare gör också att doktoranden inte blir lika beroende av relationen till sin huvudhandledare. Vi anser att alla doktorander i regel bör ha två handledare och att den biträdande handledaren kan komma från en annan institution, inom eller utom landet.

Doktoranderna på de två institutionerna har haft svårigheter att bli klara inom avsedd tid. Till en del beror det på att man inte är ense om omfattningen av avhandlingen, särskilt inte i baltiska språk. Att avhandlingens omfattning måste anpassas efter den tid som står till förfogande är inte accepterat av alla. Det gäller inte bara lärare: även studenter vi talat med kan ha svårt att acceptera begränsningarna. Vid våra samtal har man fört fram att omfattande avhandlingar är nödvändiga ”för att klara internationell konkurrens”. Hur denna konkurrens faktiskt ser ut är dock inte självklart – avhandlingarnas

omfattning varierar både mellan länder och mellan universitet inom länder. Att hålla fram de mest omfattande som måttstock är missriktad välvilja om det leder till att doktoranden aldrig blir klar. Ytterst gäller dock att doktoranderna har rätt att begära att de krav som ställs på dem är rimliga för att de ska kunna bli färdiga på avsedd tid. Vi anser att institutioner och fakulteter måste ta ansvar för de ramar som finns. Det är handledarnas skyldighet att inte låta avhandlingen svälla ut.

Det finns flera sätt att komma tillrätta med problemet med orealistiska krav på avhandlingen. Rutinerna för antagning kan ändras så att avhandlingsämnet och en projektbeskrivning är klara när doktoranden antas. En projektbeskrivning bör för övrigt alltid vara obligatorisk. Avhandlingsämnen bör också i regel väljas i linje med den forskning som bedrivs på institutionerna för att forskningsmiljön ska kunna vara ett stöd för doktoranden.

Förkunskaper i grammatik

Av utvärderingen framgår att bristande kunskaper i grammatik uppfattas som ett problem, och att det har blivit värre på senare år. Problemet kompliceras av att nybörjargrupperna är så heterogena att en enda lösning på problemet inte kan passa alla.

Institutionerna har i dag så kallad särskild behörighet som antagningskrav, närmare bestämt krav på svenska och främmande språk av en viss omfattning. Trots det har många studenter bristfälliga kunskaper i grammatik. Andra förkunskapskrav än gymnasiestudier, till exempel ett avklarat grammatikprov, får institutionerna enligt högskoleförordningen inte ställa.

Avdelningen för keltiska språk beskriver hur nödvändig grundläggande grammatik ingår som en del av undervisningen på alla nivåer. Ett annat sätt att kompensera för bristande gymnasiekunskaper är till exempel att ge inledande kurser i allmän grammatik om cirka en poäng. De studenter som har tillräckliga kunskaper i grammatik kan ju helt enkelt tentera av kursen. För många studenter är dock en poäng allmän grammatik inte tillräckligt för att de ska kunna tillgodogöra sig språkstudier på universitetsnivå. Därmed uppstår svårigheter, både med att en förberedande kurs tar en större del av redan knappa resurser och att det går ut över det första årets studier i det språk studenterna kommit för att läsa.

Det här tycks inte vara något specifikt svenskt problem. Vid Universitetet i Oslo finns en gemensam kurs i allmän lingvistik och grammatik som är obligatorisk för alla studenter som läser ett språk minst en halv termin. Studenter som börjar läsa slaviska språk vid Köpenhamns universitet inleder sina studier med en sex veckor lång grammatikkurs.

Internationalisering

Språkstudier innebär i regel att den studerande tar till sig kunskap om ett annat lands språk, kultur och sedvänjor. Att studera ett språk som talas i ett annat land kan i det avseendet i sig betraktas som internationalisering. Att under språkstudierna också vistas i det land där språket talas och därigenom praktisera språket och få erfarenheter av kultur och sedvänjor främjar internationaliseringen.

Av institutionernas självvärderingar framgår att internationalisering eftersträvas genom att studenterna läser utomlands och utländska studenter studerar vid institutionen, genom att institutionen tar emot gästföreläsare och institutionens lärare undervisar eller på annat sätt verkar vid institutioner utomlands samt genom deltagande i konferenser.

Studenterna vid de två institutionerna har möjlighet att studera i Baltikum, i de keltisktalande länderna och i andra länder genom utbytesprogram som Sokrates/Erasmus. Det finns också möjligheter att studera i Irland genom en speciell överenskommelse mellan Uppsala universitet och University of Ulster i Nordirland. Studenterna har dessutom möjlighet att delta i kortare språkkurser och sommarskolor. För ämnen som är isolerade i Sverige är sådana vistelser i den miljö där språket talas ovärderliga. Framför allt flera av dem som studerar keltiska språk har också utnyttjat möjligheterna.

I praktiken visar det sig emellertid inte vara tillräckligt att universiteten ingår avtal som möjliggör utbyte. Det är av flera anledningar svårt för många studenter att ta tillvara de möjligheter till utlandsstudier som finns. Praktiska studierelaterade förhållanden utgör hinder. Det kan till exempel innebära nackdelar att studera utomlands tidigt i utbildningen därför att språkfärdigheterna då inte alltid är tillräckliga för att studenten ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Kursernas innehåll motsvarar heller inte de svenska. Studenterna påpekar också problem med att tillgodoräkna sig poäng för de kurser de läser vid universitet utomlands.

Det är tydligt att institutionerna måste medverka mera aktivt till att studenterna kommer iväg på utlandsstudier. Denna aktiva medverkan innebär främst att skapa bättre möjligheter, och enklare förfaranden, för studenterna att tillgodoräkna sig poäng för kurser/delkurser från universitet utomlands. En tänkbar ytterligare åtgärd är att organisera utbildningarna i Sverige så att vissa valbara kurser i utbildningen förläggs till utländska universitet.

Studentutbyte handlar inte bara om att svenska studenter förbättrar sina språk- och kulturkunskaper. Båda institutionerna anger i sina självvärderingar att de kan ta emot studenter som önskar studera en tid i Sverige. För studierna i keltiska språk underlättas det av att undervisningen ges på engelska. Institutionen för baltiska studier har tagit emot studenter från bland annat andra nordiska länder. Av ekonomiska skäl är det däremot inte möjligt för studenter från de baltiska länderna att komma hit.

Samverkan med samhället

För små ämnen är det särskilt viktigt att etablera samarbeten inom och utom universitetet. Betydelsen av en tillräckligt stor egen miljö har vi behandlat i ett tidigare avsnitt. Små ämnen behöver också mer än stora ämnen stöd utifrån. De måste synas om de ska kunna överleva. Högskolan har dessutom ett allmänt krav att samverka med det omgivande samhället.

Den keltiska avdelningen samarbetar nära med den irländska ambassaden vilket är ett stort stöd för avdelningen. Däremot finns knappast någon keltiskspråkig grupp i Sverige som skulle kunna vara en länk mellan avdelningen och samhället. Som enda ställe i Sverige som bedriver undervisning och forskning i keltiska språk besvarar man frågor från allmänheten, särskilt skolelever. Avdelningen blir också kontaktad av människor med yrkesmässigt behov av information, till exempel översättare, lingvister och historiker. Avdelningens enda lärare har bland annat hållit föredrag på andra högskolor.

Även den baltiska institutionen har ett visst samarbete med de lettiska och litauiska ambassaderna. Det finns också organisationer, framför allt inom den lettiska invandrargruppen, som det borde vara naturligt att samarbeta med. Den geografiska närheten, gamla historiska band mellan Sverige och Baltikum och det nyväckta intresset sedan de baltiska länderna blivit självständiga, borde ge goda förutsättningar för institutionen att göra sig mer känd än den är i dag.

Teknikstöd för undervisning

Språkundervisning kan underlättas och förbättras av olika former av teknik. Rätt använd kan tekniken också öka studenternas aktivitet. Användning av datorer för ordbehandling är självklar och i både Stockholm och Uppsala finns datorsalar som är gemensamma för universitetet. I praktiken kan det dock krävas att studenterna har tillgång till egen dator.

De datorer som universitetens bibliotek förfogar över är uppkopplade till Internet liksom säkerligen många av studenternas egna datorer. Över nätet får studenterna tillgång till institutionernas hemsidor, de kan skicka e-brev till lärare och kurskamrater och söka information. Institutioner kan också lägga ut sådan text som är egentillverkad, eller är svår att få tag på, något som är mycket uppskattat. De två institutionerna använder sig aktivt av de möjligheter Internet ger genom att informera om elektroniska tidskrifter, korpora, lexikon, radioutsändningar m.m. Avdelningen för keltiska språk använder dessutom e-post för redovisning av hemuppgifter och hemtentor.

Vid båda universiteten finns språklaboratorium/lärostudio där språkövningar framför allt vid muntlig färdighetsträning och fonetik ingår. Språklaboratorier används både vid lärarledd undervisning och vid självstudier.

På Engelska institutionen finns utrustning för TV/video-inspelning vilket har gjort det möjligt att göra videospelade språkliga redovisningar. Språkvetenskapligt centrum vid Uppsala universitet har dessutom en föreläsningssal med ett flertal tekniska hjälpmedel. Användningen av denna sal betingar dock en hyra som avdelningen inte kan betala.

Utvecklingen och användningen av tekniska hjälpmedel är beroende av särskilt intresserade och kunniga personer vid institutionerna. Alla institutioner kan inte förväntas ha den kompetens som krävs. Samarbeten mellan institutioner eller fakultetsövergripande projekt kan krävas för att utveckla tekniska hjälpmedel för undervisning och examination.

Student- och doktorandinflytande

Enligt högskolelagen har studenterna rätt att utöva inflytande över utbildningen vid högskolorna. Studenterna har rätt att vara representerade i såväl högskolans som fakultetens styrelse. Högskolorna ska också verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Enligt högskoleförordningen ska högskolan ge studenter som deltar i, eller har avslutat, en kurs möjlighet att framföra sina synpunkter på kursen genom kursvärderingar som anordnas av högskolan. Högskolan har skyldighet att sammanställa kursvärderingarna och informera om resultaten och eventuella förändringar som de leder till. Resultaten ska hållas tillgängliga för studenterna.

Lärare och ledning framhåller ofta hur bra det informella inflytandet fungerar och ser det ofta som en ersättning, eller komplettering, till det formella inflytandet när det senare inte är helt systematiskt. Det kan det också vara. Institutionerna är ju i regel inte större än att lärare och studenter känner varandra till namn och utseende. Samtidigt innebär närheten att man är mer utlämnad åt varandra. Vi anser att det formella studentinflytandet är minst lika viktigt på små som på stora institutioner.

Institutionen för baltiska studier, Stockholms universitet

Profil: utbildning i lettiska och litauiska till och med magisternivå och forskarutbildning i baltiska språk.

<i>Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 3 disputerade</i>	<i>Antal disputationer 1996–2001: 0</i>
<i>Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 2,7 (doktorand räknas som 0,2)</i>	<i>Helårsstudenter år 2001: 15,1 (termin 1 och 2); 5 (termin 3 och 4)</i>
<i>Aktiva doktorander 2001: 5 kvinnor och 1 man</i>	<i>Antal examinerade uppsatser 2001: 1 magisteruppsats</i>
<i>Antagna doktorander 2001: 1</i>	

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Institutionen för baltiska studier, IBS, är den enda institutionen i Sverige som erbjuder undervisning i baltiska språk på kandidat- och magisternivå samt forskarutbildning. Institutionen leds av en styrelse där alla fast anställda ingår. Det är den minsta institutionen vid Stockholms universitet. IBS bildades 1995 genom att den dåvarande baltiska delen av den Slaviska institutionen slogs ihop med Centrum för baltiska studier. De två delarna är åter separerade sedan år 2002.

De studerande är företrädare i institutionsstyrelsen av en doktorand och en grundutbildningsstudent.

Institutionens utbildningsuppdrag från humanistiska fakulteten är 15 helårsprestationer. Fakulteten kan i viss mån avsätta extra medel till IBS.

Ämnesmässiga förutsättningar

Utöver de mål som anges i högskolelagen är de lokala målen att ge både språkfärdighet och teoretisk kunskap om språket samt kunskap om litteratur, kultur och samhällsförhållanden i Lettland respektive Litauen. Utbildningen ska knyta an till forskningen och studenterna förutsätts vara självständiga och ta ansvar för sina studier.

Ämnena lettiska och litauiska kan läsas upp till, samt med 100 poäng och ingå som huvudämne i en kandidat- eller magisterexamen. För antagning till kurserna i ämnet krävs särskild behörighet: svenska B/svenska som andraspråk B och lägst C-språk B/steg 3. Kandidatnivån motsvarar 61–80 poäng och magisternivån 81–100 poäng.

Det totala antalet studenter i ämnet har följt den allmänna trenden för språkstudier och har sjunkit med 35 procent under fyraårsperioden 1998–2001. Antalet helårsstudenter (HÅS) på 1–20-poängsnivån har minskat från drygt femton till drygt sju under åren 1998–2001. På 21–40-poängsnivån har antalet helårsstudenter gått upp och ner vartannat år men visar på en ökning

från drygt fyra HÅS år 1998 till åtta HÅS år 2001. På 41–80-poängsnivån har antalet studenter sjunkit med 38 procent.

Lärare

IBS har en professor på heltid, en halvtidsanställd lektor och en halvtidsanställd forskarassistent. Lektorn undervisar på såväl grundutbildning som forskarutbildning. Institutionen har också haft en projektanställd amanuens på halvtid som vid sidan av undervisningen skött institutionens administration.

Doktorander

IBS har sex doktorander varav en finansieras av institutionen och de övriga förvärvsarbetar. En doktorand deltar i undervisningen inom ramen för sin doktorandtjänst, de övriga har timundervisning i viss utsträckning. Samtliga har genomgått universitetets kurs i högskolepedagogik.

Jämställdhet

Av lärarna är två kvinnor (tre med doktoranden) och två män. Av de sex doktoranderna är fem kvinnor och en man. Bland grundutbildningsstudenterna är 56 procent kvinnor. Undervisningen tar inte upp genusperspektivet.

Infrastruktur

Institutionen förfogar över ett rum som används som undervisningslokal, bibliotek och uppehållsrum. Institutionen har inga studieplatser eller datorer utan hänvisar studenterna till universitetets gemensamma lokaler och datorutrustning. I universitetets lärostudio finns sju datorsalar med 21 studentplatser per rum. Datorerna är uppkopplade till Internet och har språkprogram, inklusive träning i uttal, ordbehandlingsprogram m.m. Lärostudion är öppen för studenterna till kl. 21 utom fredag och lördag då den stänger tidigare.

Samverkan

Institutionen för baltiska studier har få samverkansaktiviteter med det omgivande samhället. Institutionen har tidigare utbildat tolkar i samarbete med Tolk- och översättningsinstitutet, TÖI. Det finns planer på att eventuellt återuppta detta samarbete. Institutionen får besök av gästföreläsare från utlandet.

Internationalisering

Genom utbytesprogram som Erasmus kan studenterna studera vid högskolor i Lettland eller Litauen, eller i andra länder som har undervisning i baltiska språk, till exempel Tyskland eller Polen. Det har hittills framförallt gällt kortare perioder men från år 2001 finns det möjlighet att studera en hel termin vid universitet i Lettland. Skillnaden i levnadskostnader mellan Sverige och de baltiska länderna är för stor för att det ska vara möjligt för studenter från de baltiska länderna att läsa vid institutionen. Däremot har man haft studenter

från Oslo, Reykjavik och Greifswald.

Det förekommer att gästföreläsare från Lettland, Litauen, USA och Australien ger föreläsningar vid institutionen. Institutionens personal har varje år möjligheter att delta vid olika internationella konferenser.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Grundutbildningen i båda språken består av upp till fem tjugopoängskurser. Under den första terminen läser studenterna språkfärdighet tio poäng, text och litteratur fem poäng och realia fem poäng. Andra terminen är den sista delkursen ersatt av en kurs i litteratur under Sovjettiden. Under den tredje terminen är de tjugo poängen delade mellan språkvetenskap och litteratur. För de studenter som vill ta ut en kandidatexamen finns en fjärde termin där det bland annat ingår ett examensarbete om tio poäng. En femte termin består av valda texter, språkhistoria och ett examensarbete om tio poäng. Institutionen ger undervisning i uppsatsskrivning för de studenter som ämnar ta ut en examen med ett baltiskt språk som huvudämne.

Kurserna är periodiserade så att första terminen ges på hösten och andra terminen på våren. Undervisningen ges som regel på eftermiddags- eller kvällstid. Undervisningen den tredje och fjärde terminen ges bara på halvfart och på kvällstid.

Kurserna i lettiska och litauiska kombineras till viss del när det gäller realia och litteratur under Sovjettiden under första och andra terminen. Dessa kurser ges också som enstaka kurser.

Genomförande

Språkträning, grammatik och litteratur studeras samordnat under de första och andra terminerna. Praktiska övningar hålls i universitetets lärostudio under de första två terminerna. Studenterna på dessa nivåer får information om språkundervisningsprogram på Internet, radio/TV-program och tidningar.

Undervisningen på kurserna ges i form av seminarier och lektioner samt övningar i lärostudio. All undervisning som kan ha karaktär av löpande examination är obligatorisk. Under de första två terminerna har studenterna sex timmar undervisning, varav två timmar realia, och en halv timme i lärostudion per vecka. De därpå följande terminerna, där undervisningen ges på halvfart, halveras undervisningstiden men inslaget av seminarier och uppsatshandledning ökar.

Studenterna examineras genom muntliga och skriftliga tentamina, under och i slutet av kurser. Hemtentamina förekommer. Språkfärdighet examineras också fortlöpande genom aktivt deltagande i undervisningen.

Som kurslitteratur används i stor utsträckning utdrag ur texter. En del av undervisningsmaterialet är framställt på institutionen.

Resultat

År 2001 var den sammanlagda prestationsgraden, dvs. antalet helårsprestationer delat med antalet helårsstudenter, på 1–40-poängsnivån totalt 84 procent (12,8/15,1). På 41–80-poängsnivån är den sammanlagda prestationsgraden 39 procent (2/5,01).

Tre kandidat- och tre magisteruppsatser har examinerats under perioden 1998–2001.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Forskarutbildningsämnet är baltiska språk, inte de enskilda språken. För antagning krävs en kandidat- eller magisterexamen i lettiska eller litauiska.

Institutionen har en doktorandtjänst. Under åren 1996–2001 har sammanlagt sex doktorander antagits. Det motsvarar antalet sökande. Rekryteringen har framför allt skett från institutionens studenter eller timplärare. Fem av doktoranderna antogs till projekt som drevs i samarbete med Södertörns högskola. För närvarande (hösten 2002) finns, utöver den doktorand som har institutionens enda tjänst, fem doktorander som inte har försörjning. Alla utom en är kvinnor.

Genomförande

Utbildningen består av 80 poäng kurser och 80 poäng avhandling. Kursdelen kan komma att minskas till 60 poäng under år 2002. Kurserna omfattar lettiska/litauiska (det språk som inte är huvudspråk), fornpreussiska, ytterligare studier inom det valda huvudspråket, som exempelvis dialektologi och studium av äldre texter samt fakultetskurser i vetenskaplig teori och metod och individuella läskurser anpassade till avhandlingsarbetet. I samråd med prefekten kan doktorander även välja kurser som ges av andra institutioner. Kurserna läses i början av forskarutbildningen. Undervisningen ges oftast i form av lektioner. Examinationen utförs skriftligt eller muntligt, ofta som diskussion i grupp.

Huvudhandledning ges av institutionens professor och biträdande handledning ges av bland annat lektorn och forskarassistenten. De har alla ett brett kontaktnät inom baltiska studier och kan hänvisa doktoranderna vidare till experter inom respektive doktorands forskningsområde.

Avhandlingsämnet bestäms av doktoranden i samråd med handledaren. Endast monografier förekommer. Samtliga doktorander har historisk, kulturell eller litteraturvetenskaplig inriktning på sina forskarstudier.

Läskurserna ges ibland som seminarier, för övrigt förekommer inte några högre seminarier inom forskarutbildningen. Studenterna kan dock söka sig till högre seminarier vid andra institutioner. Södertörns högskola har haft seminarier för doktorander som varit verksamma där.

Gästföreläsningar från bland annat de baltiska länderna har förekommit. Seminarier med utländska eller inhemska forskare genomförs 1–2 gånger per år. Doktoranderna ges i viss mån möjlighet att delta i konferenser som hålls i de baltiska länderna och på andra håll.

Resultat

Under perioden 1996–2001 har det inte lagts fram några doktorsavhandlingar eller licentiatuppsatser vid institutionen. Tre av doktoranderna beräknas dock disputerat senast år 2003.

Kvalitetsarbetet

Kursvärderingar genomförs i regel som en öppen dialog mellan lärare och studenter men även skriftliga kursvärderingar förekommer. De möjligheter studenterna har att påverka utbildningens utformning är således framför allt informella och muntliga.

Det görs ingen systematisk uppföljning av studenter eller doktorander som avbrutit sina studier eller disputerat. Den kunskap som finns är informell.

Bedömarens intryck

Vi anser att institutionens lärare har god ämneskompetens. De är engagerade och arbetar hårt för att upprätthålla en god undervisning och forskning. Arbetsbelastningen för lärare och administratörer gör dock att förutsättningarna för att utveckla och förnya ämnets grund- och forskarutbildning samt samverkansuppgiften är ohållbara. Därför är det olyckligt att institutionens enda heltidsanställda lärare och professor också är institutionens prefekt med ansvar för ledning och administration. Hon borde i stället utnyttjas mera i undervisning och handledning i grund- och forskarutbildningen.

Grundutbildningen håller en rimlig kvalitet och det är bra att det krävs 100 poäng i huvudämnet för en magisterexamen.

Forskarutbildningens volym är liten med endast en doktorandtjänst samt för övrigt icke finansierade doktorander. Det saknas kritisk massa och utvecklande forskningsmiljö. Inriktningen mot historiskt jämförande språkvetenskap ser ut att fungera väl men doktoranderna ges små möjligheter att utveckla andra intresseområden, som litteratur eller synkron lingvistik. Det språkvetenskapligt inriktade kursutbudet och kravet på 80 poäng i kursdelen känns inte anpassat till doktorandernas skilda intressen eller de nya förutsättningar och krav som ställs i dag.

Doktoranderna har undervisat dels på IBS, dels på Södertörns högskola. På grund av undervisningen har doktoranderna förlängt sina doktorandstudier utöver de stadgade fyra åren men det råder oklarheter i vilken mån de får tillgodoräkna sig tiden för undervisningen. De har tillgång till arbetsplats med dator i de fall de har försörjning av institutionen men det finns ingen budget knuten till dem.

Institutionen lever i dag alltför isolerat. Det förekommer för lite av det utvecklande samarbete med omgivningen, inklusive det omgivande samhället som både grund- och forskarutbildning skulle berikas av.

Rekommendationer

– Institutionen för baltiska studier skulle sannolikt ges bättre förutsättningar i sin verksamhet genom att ingå i en större enhet av språkinstitutioner med gemensam ledning och administration. En sådan omorganisation torde frigöra både de lärarresurser och de medel som är nödvändiga för utveckling av ämnet i grund- och forskarutbildningen samt utvecklingen av samverkansprojekt.

– Universitetet bör se över resursfördelningen till ämnet för att möjliggöra en kontinuerlig och stabil utveckling av grund- och forskarutbildningen, i synnerhet med tanke på att utbildningen är ett särskilt uppdrag för universitetet.

– En del av Vetenskapsrådets s.k. östersjöpengar borde avsättas till språkutbildning.

– Institutionen behöver samverka mer och synas bättre både inom och utanför universitetet. Utred möjligheterna, och upprätta konkreta planer för, att etablera samarbeten med universitet i Litauen och liknande institutioner i den geografiska närheten (Helsingfors, Sankt Petersburg m.fl. universitet). Detsamma gäller för Södertörns högskola, Tolk- och översättarinstitutet och det som återstår av Centrum för baltiska studier i Sverige. Utnyttja också de möjligheter till samarbete med det omgivande samhället som geografisk närhet, gemensam historia och ett intresse för baltisk kultur borde ge goda förutsättningar för. Någon på institutionen kunde utses att bli koordinator för sådana samarbeten.

– För att förbättra studenternas språkfärdighet skulle det vara fördelaktigt om det i utbildningen ingick en termins studier av språket, med överförbara poäng, vid något baltiskt universitet.

– Vi rekommenderar att Sokratesbidragens storlek ses över så att det blir möjligt för studenter, framför allt doktorander, från de baltiska länderna att studera vid institutionen.

– Kvalitetssäkringssystemet bör ses över för att säkerställa såväl uppföljning av studenterna som kursvärdering och återkoppling av resultaten till lärare och studenter. Studenternas inflytande är till stor del informellt och det är viktigt att utveckla studenternas formella inflytande.

– Forskarutbildningen och dess kursinnehåll skulle vinna på ökad bredd och fler doktorander. Det är bra att man har historiskt jämförande språkvetenskap men det borde finnas fler inriktningar för att bättre täcka doktorandernas intressen och avhandlingsämnen. Det bör finnas möjligheter till en mer individualiserad forskarutbildning. Detta innebär samtidigt att det finns behov av biträdande handledning och rutiner för hur sådan handledning ska organiseras.

– En minskad kursdel på 40 eller 60 poäng, i stället för som nu 80 poäng, torde vara bättre anpassad till de förutsättningar och krav som finns för forskarutbildningen i dag.

– För att minska omfattningen av forskarutbildningens kursdel rekommenderar vi att till exempel 20 poäng av det andra språket (det språk som inte är huvudämne i grundexamen) krävs för att bli antagen till forskarutbildningen.

Keltiska avdelningen vid Engelska institutionen, Uppsala universitet

Profil: grundutbildningen omfattar olika linjer inom den keltiska språkgruppen, iriska, kymriska, skotsk-gaeliska och bretonska. Forskarutbildning ges i keltiska språk.

<i>Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 1 (disputerad november 2002)</i>	<i>Antal disputationer 1996–2001: 0</i>
<i>Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 1</i>	<i>Helårsstudenter år 2001: 13,5 (termin 1 och 2); 1,73 (termin 3 och 4)</i>
<i>Aktiva doktorander 2001: 2 kvinnor</i>	<i>Antal examinerade uppsatser 2001: 1 kandidat- och 1 magisteruppsats</i>
<i>Antagna doktorander 2001: 0</i>	

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Avdelningen för keltiska språk ingår i Engelska institutionen vid Uppsala universitet och är den enda avdelning, eller motsvarande, som erbjuder utbildning på kandidat- och magisternivå samt forskarutbildning i keltiska språk i Sverige. Uppsala universitet är ålagt av regeringen att ge utbildning i keltiska språk, ett ansvar som går tillbaka på ett äldre riksdagsbeslut.

Avdelningen för keltiska språk handlägger självständigt ämnes- och undervisningsrelaterade frågor men är ekonomiskt inordnad i Engelska institutionen och utgör inte någon egen resultatenhet. Avdelningen har även administrativt stöd från institutionen. Beslut fattas ytterst av Engelska institutionens styrelse och prefekt men i frågor av betydelse för Keltiska avdelningen sker det i samråd med föreståndaren för avdelningen. Den Keltiska avdelningen har dock ingen fast representation i institutionsstyrelsen och studentrepresentationen är gemensam med Engelska institutionen. Utbildningsuppdraget beslutas av fakulteten varje år och det har legat konstant på 20 helårsstudenter de senaste åren.

Ämnesmässiga förutsättningar

Utöver de mål som finns i högskolelagen har avdelningen formulerat egna lokala mål. Första terminen ska kurserna ge kunskaper om språkstrukturen, språkfärdigheter samt en introduktion till språkhistorien och litteraturen. Andra terminen ska kurserna ge fördjupade och breddade kunskaper i det ovan nämnda men särskilt i fråga om språkfärdigheter. Tredje och fjärde terminerna ska kurserna ge en ytterligare fördjupning i ämnet genom fokusering på ett bestämt forskningsområde utifrån studentens eget intresse.

Keltiska språk kan läsas som huvudämne inom grundutbildningen upp till 80-poängsnivån. Kandidatnivån motsvarar 41–60 poäng och magisternivån motsvarar 61–80 poäng.

I nyiriska, forniriska och kymriska (walesiska) erbjuds kurser upp till 80 poäng. Utöver detta ges skotsk-gaeliska 10 poäng och en orienteringskurs i keltiska studier på 5 poäng på 1–20-poängsnivå. I mån av efterfrågan och tillgång på lärarkrafter ges även en tiopoängskurs i bretonska på samma nivå.

För antagning krävs särskild behörighet: SvB/Sv2 B samt Eng B.¹

Under perioden 1998–2001 har antalet studenter sjunkit med 62 procent, 67 procent på kandidat- och magisternivå. Tendensen är mindre tydlig för de kurser som har färre studenter (skotsk-gaeliska och kymriska). Minskningen i antalet studenter skiljer sig inte från den allmänna trenden för språkstudier.

Lärare

Lärarkapaciteten består i dag av en tillsvidareanställd universitetsadjunkt som också är avdelningens föreståndare. Läraren disputerade i november 2002. Han undervisar normalt ensam i alla de ämnen som ges på grundutbildningsnivå varje termin. En timanställd lärare undervisar i bretonska de terminer undervisning ges i detta språk. Utöver detta finns för närvarande ingen undervisning av timlärare. Det förekommer dock att gästföreläsare ger föreläsningar ett par gånger om året.

Doktorander

Avdelningen för keltiska språk har två doktorander. En av dem innehar avdelningens enda doktorandtjänst. Då det inte finns någon professor i keltiska språk finns det inte några fasta resurser till forskarutbildningen annat än de medel som följer själva doktorandtjänsten.

Jämställdhet

Jämställdhet och genusperspektiv bevakas i undervisningen främst i litteraturstudierna men även i de delar som berör kultur, samhälle och lagar. Inom den språkvetenskapliga fakulteten finns både jämställdhetsombud och jämställdhetskommitté. Bland grundutbildningsstudenterna är 66 procent kvinnor. Båda doktoranderna är kvinnor.

Infrastruktur

Studenterna har tillgång till Språkvetenskapligt centrum (SVC) bruksbibliotek samt övriga bruksbibliotek och universitetsbiblioteket Carolina Rediviva. På Språkvetenskapligt centrum finns också tillgång till två, dygnet runt öppna, datorsalar med sammanlagt 48 platser samt cirka 80 läsplatser och två grupprum. Det finns även två språklaboratorier med sammanlagt 36 platser som studenterna kan utnyttja på egen hand när det inte pågår undervisning. Även övriga lektionssalar och seminarierum är tillgängliga för studenterna utanför lektionstid.

1. Dvs. 3 års gymnasiesvenska och 3 års gymnasieengelska.

Samverkan

Den keltiska avdelningen samverkar utanför avdelningen bland annat med översättare, filmtextare, andra universitet, lingvister och litteraturvetare men även med högstadie- och gymnasieelever som i olika sammanhang behöver specialiserad information om keltiska språk, kultur eller historia. Avdelningen har också ett nära samarbete med irländska ambassaden i Stockholm som vidarebefordrar frågor från allmänheten. Föreståndaren ger föreläsningar på andra högskolor och man bjuder in utländska gästföreläsare.

Internationalisering

Förutom de gästföreläsare som kommer från universitet i de keltisktalande länderna och från institutioner i andra länder som har undervisning i keltiska språk har man löpande kontakter med den tidigare föreståndaren för avdelningen och med många andra före detta lektorer. Även genom nuvarande avdelningsföreståndares bakgrund och personliga kontakter finns samarbete med universitet i Irland och Wales. Genom föreningen Societas Celtologica Nordica som anordnar konferenser kommer institutionen i kontakt med andras forskning.

Genom ekonomiskt stöd från språkvetenskapliga fakulteten och genom utbytesprogrammen Sokrates/Erasmus har studenterna möjligheter att studera i till exempel Irland. Samtidigt är kurser och kurslitteratur på avdelningen huvudsakligen på engelska vilket gör det möjligt för utbytesstudenter att ta del av undervisningen. Under åren 1998–2000 har sammanlagt 19 utländska studenter följt undervisningen vid avdelningen.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Undervisningsspråket är engelska och undervisningen är fördelad på tre fjärdedelar språk respektive en fjärdedel realia/litteratur. Lektioner innebär textläsning, muntliga redovisningar och diskussioner kring inlämningsuppgifter. Seminarier innebär en mer akademisk diskussion och analys av särskilt utvalda områden inom lingvistik och litteratur relaterade till studenternas studieområden. I undervisningen i iriska ingår studier av olika dialekter.

Kurserna är periodiserade så att första och tredje terminens kurser vanligen ges under höstterminen.

Förutom vanliga föreläsningar används video och audioutrustning i undervisningen. I början av varje termin får studenterna också kassetter och annat material för självstudier i hemmet, i språklaboratorier eller särskilda studierum. IT används främst för att hämta information, och för att använda elektroniska tidskrifter, korpora, lexikon och övrigt webbpublicerat material.

Genomförande

Andra och fjärde terminens kurser ges vanligen på vårterminen. Den lärarledda undervisningen består under första terminen av fyra till sex timmar per

vecka i form av lektioner och två timmar i form av arbete i språklaboratorium. Under andra terminen ges fyra timmar i form av lektioner och en timme i form av arbete i språklaboratorium. Under tredje och fjärde terminerna ges två timmar lärarledda seminarier samt två till tre timmar uppsatshandledning per vecka. På tredje terminen ges utöver detta två timmar lektionsundervisning i veckan.

För att introducera studenterna till de redskap som används i vetenskapliga studier diskuteras pågående forskning. Studenterna får bekanta sig med vetenskapliga tidskrifter och litteratur som presenterar forskning om keltiska språk och kultur. Under andra terminen skriver studenterna en så kallad B-uppsats för att förbereda sig för de större uppsatsarbeten som ska utföras under tredje och fjärde terminerna, dvs. kandidat- respektive magisteruppsats.

Examinationsformerna syftar främst till att bedöma studenternas förmåga till språkligt uttryck och innebär traditionella salskrivningar, hemtentamina, bedömning av lektionsarbete och aktivt deltagande på lektionerna. Examination har också prövats där studenterna själva rättar sina tentor.

Resultat

År 2001 är den sammanlagda prestationsgraden dvs. antalet helårsprestationer delat med antalet helårsstudenter, på 1–40-poängsnivån 63 procent (8,5/13,5). På 41–80-poängsnivån är prestationsgraden 65 procent (1,1/1,7).

Under fyraårsperioden 1998–2001 har sju kandidatuppsatser och en magisteruppsats examinerats.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Sedan 1993 har det varit möjligt att gå vidare till forskarutbildning i keltiska språk vid Uppsala universitet. Utbildningen är uppdelad i tre inriktningar – nyiriska, kymriska samt forn- och medeliriska. För antagning till forskarutbildning krävs grundutbildning i keltiska språk om minst 80 poäng inklusive examinerade kandidat- och magisteruppsatser. Studieplanen lägger tonvikt på lingvistik.

Doktoranderna har under större delen av sin forskarutbildning haft arbetsplats på Engelska institutionen och delat rum med doktorander i engelska. De har inte haft någon undervisningsskyldighet men har tidigare undervisat som timlärare. Båda har genomgått pedagogisk grundkurs för lärare vid Uppsala universitet.

Genomförande

Forskarutbildningen omfattar sex tiopoängs läskurser, varav en är en valfri komponent, och en doktorsavhandling på 100 poäng. Kursdelen inleds med språkets historia och struktur samt teori och metod. Tyngdpunkten i den nyiriska respektive kymriska inriktningen ligger på studiet av nyiriska respektive

kymriska texter och dialektologi. Den forn- och medeltida iriska inriktningen fokuserar på fördjupade studier av forn- och medeltida iriska texter och jämförande keltisk språkvetenskap. Kurserna examineras vanligtvis genom författande av en eller flera kortare uppsatser.

Handledning har hittills givits av den tidigare föreståndaren för avdelningen som numera är verksam vid University of Ulster. Doktoranderna har haft kontakt med honom löpande via e-post och telefon och dessutom personligen några gånger per år. Utöver huvudhandledaren har doktoranderna biträdande handledare på Engelska institutionen som handleder i sådant som inte kräver ämneskunskaper. Vid institutionen har doktoranderna också tillgång till kompetens inom korpuslingvistik. Eftersom avdelningens nuvarande föreståndare nu disputerat blir det i fortsättningen möjligt att ge doktoranderna handledning vid avdelningen i Uppsala. Kontakterna med den förre föreståndaren och med andra forskare utomlands avser man dock att upprätthålla även i fortsättningen.

Det finns möjligheter för doktoranderna att studera i Irland och andra keltisktalande länder, till exempel vid det universitet där handledaren är verksam. Det finns stipendier och institutionen avsätter medel som doktoranderna kan söka för att finansiera sådana studier. Kontakter med andra forskarstuderande i keltiska sker främst vid konferenser. Ytterligare möjligheter till kontakter finns i föreningen Societas Celtologica Nordica.

Doktorander och andra som bedriver forskning i keltiska språk har möjlighet att publicera sig i *Studia Celtica Upsaliensia* (*Acta Universitatis Upsaliensis*).

Resultat

Totalt har två doktorander antagits sedan ämnet blev forskarutbildningsämne år 1993. En doktorand antogs redan 1993 och en 1995. Deras inriktningar är forniriska och medeltida iriska respektive modern iriska. Avhandlingsämnena har bestämts i samråd med handledarna och påverkats av den kompetens som finns på avdelningen. De två doktoranderna förväntas lägga fram en licentiatuppsats respektive en doktorsavhandling inom det närmaste året. Det finns i dag studenter som är intresserade av att påbörja forskarutbildning.

Kvalitetsarbetet

Varje år genomförs en verksamhetsvärdering på Engelska institutionen som Keltiska avdelningen omfattas av. Institutionen har också utvecklat rutiner för arbete med utvärdering och kvalitetssäkring där bland annat regelbunden skriftlig kursutvärdering ingår. Dessa rutiner omfattar även Keltiska avdelningen. Skriftliga utvärderingar av delkurser, både pågående och avslutade, och hela kurser görs.

Under år 2001 har Uppsala universitet följt upp de 65 studenter som sedan år 1995 läst minst 40 poäng i keltiska språk. Av de 45 som svarat på frågan

om examen uppgav två tredjedelar att de inte tagit ut någon examen ännu. Av dem som tagit ut examen hade tre keltiska språk som huvudämne. Övriga huvudämnena varierar men engelska är det vanligaste.

Bedömarens intryck

Verksamheten vid Keltiska avdelningen fungerar väl med tanke på de ekonomiska och personella resurserna. En viktig förutsättning för verksamheten är det väl fungerande samarbetet med Engelska institutionen som innebär ett bra stöd åt Avdelningen för keltiska språk. Ett samarbete som vi för övrigt lovordar och vill framhålla som ett gott exempel på hur en sammanslagning av enheter kan slå väl ut. Det måste emellertid framhållas att verksamheten i dag upprätthålls av en enda lärare som förutom att han är ensam ansvarig för avdelningen också håller i all undervisning. Läraren, som samtidigt har färdigställt sin doktorsavhandling, gör en imponerande arbetsinsats.

Formellt ingår 20 procent forskning i lärarens arbetstidsavtal men i praktiken finns inte detta utrymme inom ordinarie arbetstid.

Att avdelningen ger alla nu levande keltiska språk och dessutom forniriska, och att studenterna måste bekanta sig med flera av de iriska dialekterna, visar på en hög ambitionsnivå. Det är ingen tvekan om att kompetensen finns hos läraren, men denna bredd innebär en arbetsbelastning för honom som bedöms vara ohållbar i längden. Som det är nu är verksamheten också sårbar med bara en lärare.

En del av undervisningen på grundutbildningen har tidigare skötts av doktorander som har svenska som modersmål vilket varit mycket uppskattat av studenterna.

Undervisningen ger intryck av att fungera väl. Balansen mellan muntlig och skriftlig träning är bra även om mer språkfärdighetsträning skulle vara önskvärd. Litteraturen i språkträning är adekvat den första terminen men behöver kompletteras därefter.

Studenterna får relativt få undervisningstimmar vilket kräver att de är mycket motiverade och ägnar sig åt självstudier. Tillgången till språklaboratoriet är därför en stor fördel. Det låga studentantalet innebär att studenterna på tredje och fjärde terminerna har få kurskamrater vilket är en nackdel.

Studenternas tillgång till datorer, läsplatser och språklaboratorier vid Språkvetenskapligt centrum får anses god liksom tillgången till litteratur på universitetsbiblioteket Carolina Rediviva. Däremot är intrycket att kommunikationen mellan bruksbiblioteket och avdelningen inte fungerar tillfredställande när det gäller katalogisering och vilka böcker som ska sparas.

Det finns ingen regelbunden studentrepresentation från keltiska språk i institutionens styrelse.

Forskarutbildningen ger intryck av att fungera relativt väl och doktoranderna har funnit sig tillrätta på Engelska institutionen. Handledningen verkar fungera bra särskilt när distanshandledningen kompletteras med en biträdande handledare vid Engelska institutionen.

Intresset av och samarbetet med det omgivande samhället tycks vara omfattande från avdelningens sida. Såväl nationella som internationella kontakter berikar verksamheten och gör den synlig utanför universitetet.

Rekommendationer

– Uppdraget att ge utbildning i keltiska språk borde vara kopplat till särskilda medel från regeringen.

– Lärarkapaciteten måste förstärkas, dels med tanke på den arbetsbörda som kurserna innebär, dels med tanke på den sårbarhet en ensam lärare innebär för verksamheten. Dessutom behövs mer än en lärare för att ge möjlighet till forskning och framtida personalomsättning. När den befintliga läraren nu har disputerat bör han ägna en del av sin tid åt att handleda doktorander. Därför krävs det att han avlastas en del av grundutbildningen. Bäst vore det om universitetet anställde en professor i keltiska språk och kulturer.

– Avdelningen bör sträva efter att använda doktorander med svenska som modersmål som lärare i grundutbildningen.

– Lärare från hela institutionen kan eventuellt samarbeta om gemensamma inslag för de studenter som läser engelska respektive keltiska språk.

– Innehållet i forskarutbildningens kursdel bör beskrivas tydligare. En bättre balans mellan litteratur och lingvistik bör eftersträvas. Om doktorander med litteraturvetenskaplig inriktning antas bör det också finnas en kursplan för den inriktningen. Omfattningen av kursdelen bör diskuteras och eventuellt minskas till 40 poäng med hänsyn till forskarutbildningens längd och de krav som ställs på avhandlingsarbetet.

– Engelska institutionen bör ta initiativ till att förbättra kommunikationen med bruksbiblioteket så att den för ämnet värdefulla litteraturen som finns bevaras bättre och katalogiseras på ett tillfredsställande sätt.

– Samarbetet med irländska ambassaden är viktigt och bör upprätthållas och utvecklas. De internationella kontakterna som redan finns bör också förstärkas, särskilt kontakterna med keltisktalande länder och kontakterna inom Norden.

– Det internationella utbytet av studenter och lärare kan med fördel utökas. Institutionen bör se över rutiner och studierådgivning så att de kurser studenterna läser i utlandet väljs utifrån studenternas förkunskaper och att studenterna tillförsäkras att poängen kan tillgodoräknas dem i en svensk examen.

– Grundutbildningsstudenterna i keltiska språk bör ha en fast egen representation i institutionens styrelse.

